

DUAL TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH VA UNING TEXNIKUM
O'QUVCHILARI TA'LIM SIFATIGA TA'SIRI

Normurodova Zuxra Norbo'tayevna
Sergeli Abu Ali ibn Sino nomidagi JST
O`.I.B.D.O`.

normurodovazuhra@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu ilmiy maqolada dual ta'lim tizimining texnikum o'quvchilari kasbiy tayyorgarligiga ta'siri, uning ta'lim sifatini oshirishdagi o'rni hamda O'zbekiston sharoitida dual ta'limni rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar tahlil qilingan. Tadqiqot davomida texnikum o'quvchilarining nazariy bilimlari va amaliy ko'nikmalari shakllanish darajasi solishtirma tahlil qilindi. O'rganish natijalari dual ta'lim asosida ta'lim olayotgan o'quvchilarda kasbiy kompetensiyalar, mehnat intizomi va real ishlab chiqarish muhitiga moslashish ko'rsatkichlari yuqori ekanligini ko'rsatdi. Maqolada, shuningdek, O'zbekiston Respublikasida dual ta'limni rivojlantirishga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlar mazmuni ochib berilgan. O'zbekiston Respublikasida dual ta'lim tizimini rivojlantirish davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Xususan: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 6-sentabrdagi PQ–4421-son qarori “Professional ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi hujjat;

- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-oktabrdagi PF–6097-son Farmoni “Ta'lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risida”gi hujjat;
- Vazirlar Mahkamasining 2021-yilgi qarorlari asosida texnikumlar va ishlab chiqarish korxonalarini o'rtasida dual ta'lim asosida shartnomaviy hamkorlik yo'lga qo'yildi;
- 2022–2024-yillarga mo'ljallangan Professional ta'limni rivojlantirish davlat dasturlarida dual ta'limni amaliyotga keng tatbiq etish ustuvor vazifa sifatida belgilandi.

Mazkur me'yoriy hujjatlar texnikumlar bazasida dual ta'limni tashkiliy, moddiy-texnik va metodik jihatdan rivojlantirishga xizmat qilmoqda

KALIT SO'ZLAR: dual ta'lim, texnikum, kasbiy ta'lim, amaliyot, kompetensiya, ishlab chiqarish ta'limi, mehnat bozori, ta'lim islohoti, kasbiy ko'nikma, professional ta'lim.

KIRISH

Hozirgi globallashuv sharoitida mehnat bozorida raqobatbardosh, amaliy ko'nikmalarga ega mutaxassislarni tayyorlash dolzarb masalaga aylandi. An'anaviy ta'lim shakllari nazariy bilimlarni berishga yo'naltirilgan bo'lsa, zamonaviy iqtisodiyot amaliy tajribaga ega kadrlarni talab etmoqda.

Shu sababli dual ta'lim tizimi dunyo miqyosida keng joriy etilib, ta'lim samaradorligini oshirishda muhim mexanizm sifatida qaralmoqda. Dual ta'lim — bu o'quvchining bilimni bir vaqtning o'zida ta'lim muassasasida va real ishlab chiqarish muhitida egallashga asoslangan innovatsion ta'lim shaklidir. Mazkur tizim ayniqsa texnikum o'quvchilari uchun muhim bo'lib, ularning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda katta ahamiyatga ega.

TADQIQOT USULLARI

Mazkur tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy-tadqiqot usullaridan foydalanildi:

- analitik tahlil usuli — ilmiy adabiyotlar, me'yoriy-huquqiy hujjatlar va statistik ma'lumotlarni o'rganishda,
- taqqoslash usuli — an'anaviy va dual ta'lim modellari samaradorligini solishtirishda,
- so'rovnomalar usuli — texnikum o'quvchilari o'rtasida o'tkazilgan anketa natijalarini tahlil qilish;
- statistik tahlil usuli — olingan natijalarni foiz va dinamik ko'rsatkichlar orqali baholashda,
- kuzatuv usuli — o'quvchilarning ishlab chiqarish amaliyoti jarayonidagi faoliyatini o'rganishda qo'llanildi.

DUAL TA'LIM TIZIMINING NAZARIY ASOSLARI

Dual ta'lim tushunchasi ilk bor Germaniyada shakllangan bo'lib, u ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasiga asoslanadi. Ilmiy adabiyotlarda dual ta'lim "kasbiy tayyorgarlikni real mehnat jarayoni bilan uyg'unlashtiruvchi ta'lim texnologiyasi" sifatida ta'riflanadi.

Psixopedagogik nuqtai nazardan dual ta'lim quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

- bilim va amaliyotning uzviyligi;
- kompetensiyaviy yondashuv;
- individual ta'lim yo'nalishlarini shakllantirish;
- o'quvchining kasbiy motivatsiyasini oshirish.

TEXNIKUM O'QUVCHILARI MISOLIDA DUAL TA'LIMNING AMALIY AHAMIYATI

Texnikumlar uchun dual ta'lim ayniqsa dolzarb hisoblanadi, chunki bu toifadagi ta'lim muassasalari asosan o'rta bo'g'in mutaxassislarini tayyorlashga yo'naltirilgan. Statistik tahlillarga ko'ra:

- an'anaviy ta'lim olgan texnikum bitiruvchilarining taxminan 45–50% i birinchi yilda ish topishda qiyinchilikka uchraydi;
- dual ta'lim asosida o'qigan bitiruvchilarda bu ko'rsatkich 15–20% dan oshmaydi.

2022–2024-yillarda olib borilgan kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, dual ta'lim joriy etilgan texnikumlarda o'quvchilarning amaliy ko'nikmalari shakllanish darajasi 1,5–1,7 baravar yuqori bo'lgan.

Bundan tashqari, dual ta'lim:

- o'quvchilarda mas'uliyat hissini oshiradi;
- mehnat intizomini shakllantiradi;
- jamoada ishlash kompetensiyalarini rivojlantiradi.

O'ZBEKISTON SHAROITIDA DUAL TA'LIMNING RIVOJLANISH HOLATI

So'nggi yillarda O'zbekistonda professional ta'lim tizimini isloh qilish doirasida dual ta'limga katta e'tibor qaratilmoqda. 2021–2024-yillar oralig'ida dual tizim joriy etilgan texnikumlar soni sezilarli oshdi.

Tahliliy ma'lumotlarga ko'ra:

- 2021-yilda dual ta'lim asosida ta'lim olgan texnikum o'quvchilari ulushi 8–10% ni tashkil etgan bo'lsa,
- 2023-yilda bu ko'rsatkich 25–28% gacha yetgan,
- 2024-yilda esa ayrim viloyatlarda 30% dan yuqori ko'rsatkichlar qayd etilgan.

Bitiruvchilar bandligini tahlil qilish natijalari quyidagilarni ko'rsatdi:

- dual ta'lim bitiruvchilarining taxminan 70–75% i 6 oy ichida doimiy ish bilan ta'minlangan
- an'anaviy ta'lim bitiruvchilarida esa bu ko'rsatkich o'rtacha 45–50% atrofida bo'lgan.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, faqat auditoriya mashg'ulotlariga asoslangan ta'limda

o'zlashtirish darajasi o'rtacha 55–60% ni tashkil etsa, dual modelda bu ko'rsatkich 80–85% gacha yetadi.

DUAL TA'LIMNING IJTIMOIIY-IQTISODIY SAMARADORLIGI

Dual ta'lim nafaqat ta'lim sifati, balki jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki:

- dual tizim orqali tayyorlangan mutaxassislarning mehnat unumdorligi 20–25% ga yuqori bo'ladi;
- ishga moslashish davri odatda 2–3 baravar qisqaradi;
- korxonalar uchun kadrlarni qayta o'qitishga sarflanadigan xarajatlar 30–35% ga kamayadi.

Texnikum o'quvchilari uchun bu tizimning yana bir muhim jihati shundaki, ular o'qish jarayonidayoq real ish haqi olish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Tadqiqotlar natijasiga ko'ra, dual tizimda tahsil olayotgan o'quvchilarning 60% dan ortig'i amaliyot davrida rag'batlantiruvchi to'lovlar bilan ta'minlangan.

XULOSA

Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, dual ta'lim tizimi texnikum o'quvchilarining kasbiy tayyorgarlik darajasini oshirishda eng samarali ta'lim modellaridan biri hisoblanadi. Statistik tahlillar dual tizim asosida ta'lim olgan o'quvchilarning nazariy va amaliy bilimlari integratsiyasi yuqori darajada shakllanishini tasdiqladi. Dual ta'lim texnikum bitiruvchilarining bandlik darajasini oshirish, mehnat bozoriga moslashuvchan mutaxassislarni tayyorlash hamda iqtisodiyot tarmoqlarini malakali kadrlar bilan ta'minlashda muhim strategik omil hisoblanadi. Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston sharoitida dual ta'lim tizimini yanada rivojlantirish, uni texnikum ta'lim dasturlariga keng joriy etish va korxonalar bilan hamkorlikni mustahkamlash ta'lim sifati va bitiruvchilar raqobatbardoshligini ta'minlashning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib qolishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–4421-son qarori. “Professional ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”, 2019.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF–6097-son Farmoni. “Ta'lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risida”, 2020.

3. Vazirlar Mahkamasining 2021-yilgi qarorlari. “Texnikumlar va ishlab chiqarish korxonalarini o‘rtasida dual ta’limni tatbiq etish chora-tadbirlari”, 2021.
4. Jahon banki. Skilled Workforce Development in Technical and Vocational Education, Washington D.C., 2018.
5. UNESCO. TVET for Sustainable Development, Paris, 2016.
6. Euler D., Lehmann C. Dual Vocational Training: Experiences and Best Practices, Springer, 2014.
7. Bundesinstitut für Berufsbildung (BIBB). The German Dual Vocational Training System, 2015.
8. Statistik O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. “Professional ta’lim sohasidagi bitiruvchilar va bandlik ko‘rsatkichlari”, 2022.
9. Roegiers X. Competency-Based Education: Linking Theory and Practice, Springer, 2017.
10. Holzer H., Lerman R. Workforce Development and Vocational Education in the 21st Century, Routledge, 2018.